

Blízky Východ v dobe Studenej vojny

Blízky Východ je považovaný za jednu z kolísk ľudskej civilizácie. Jedným z najvýznamnejších etník, obývajúcich tento priestor sú Židia, ktorí prichádzajú do oblasti Palestíny už v 2. tisícročí p. n. l. a stretávali sa tu s okolitými kultúrami. Samotný židovský národ bol podmanený Rímskou ríšou a postupne sa od 7. storočia stal súčasťou Osmanskej ríše. Pre históriu židovského národa je príznačným neustála migrácia a hľadanie vlastného životného priestoru. Počiatky židovského „úteku“ sa spájajú s dobytím Jeruzalema Babylónskou ríšou v roku 587 p. n. l. Výsledkom tohto úteku je **diaspóra Židov**¹ na jednotlivých kontinentoch. Do konca 18. storočia žili Židia na okraji kresťanskej spoločnosti a práve s nástupom osvietenstva sa aj u príslušníkov židovského národa objavujú emancipačné snahy, ktoré stáli na počiatku sionistického hnutia – **sionizmus**.

T. Herzl

Hlavné idey sionizmu formuloval rakúsky žurnalista **Theodor Herzl** (1860-1904) vo svojej knihe *Židovský štát*. Hlavnou ideou knihy aj celého sionizmu bolo **vybudovanie čisto židovského štátu**. Za týmto účelom sa zišla v roku 1897 aj prvá sionistická konferencia v Bazileji, na ktorej bol zároveň iniciovaný vznik **Svetovej sionistickej organizácie**. Po Herzlovej smrti sa objavujú snahy o vytvorenie židovského štátu vo východnej Afrike, ale nakoniec vyhráva Palestína ako budúca krajina nového štátu.

Židovský štát mal vzniknúť už po I. svetovej vojne, pričom jeho vznik podporovala aj Veľká Británia. Predstavitelia sionizmu počítali s tým, že po vojne sa Palestína stane sférou britského vplyvu a tak bude podporovať aj židovskú kolonizáciu.

„...zvelebia Židia túto krajinu (Veľkú Britániu) a vytvoria nanajvýš účinnú obranu Suezského priepľavu a cesty do Indie.“

Chaim Weizmann o spojení myšlienky vzniku židovského štátu s britskými imperiálnymi záujmami.

¹ Hebrejsky *golet*, pôvodné označenie rozptýlenia židovského národa, ktorého príslušníci sa od čias babylonského zajatia v 6. stor. pred n. l. usadzovali mimo Palestíny. Po rímsko-židovských vojnách v 1. a 2. stor. n. l. boli Židia z Izraela násilne vytlačení.

Podmienkou na vznik štátu musel byť aj dostatočný počet jeho obyvateľov. V roku 1914 žilo celkom arabskej Palestíny zhruba 80 000 Židov, ktorí boli usadení v mestských centrách. V priebehu dvoch generácií dosiahol počet Židov v Palestíne 630 000 obyvateľov, teda viac ako jednu tretinu všetkého obyvateľstva Palestíny.

Vznik štátu Izrael

Po I. svetovej vojne došlo k zmene politiky Veľkej Británie vo vzťahu k budúcnosti Palestíny. Oproti predošlej podpore Židov sa Londýn začal orientovať na Arabov. W. Churchill vyslovil vo svojej Bielej knihe **súhlas so vznikom židovského štátu** v Palestíne, ktorá však **nemala byť čisto židovskou**.

Postupne sa aktivizovalo aj arabské obyvateľstvo, ktoré podporované Veľkou Britániou požadovalo obmedzenie až zakázanie židovského prisťahovalectva do Palestíny. Naopak, po nástupe A. Hitlera k moci a prijatí Norimberských zákonov² emigrácia zosilnela. Zároveň dochádza k vzburám Arabov voči Britom a napádali aj židovské osady.

Nový britský premiér **N. Chamberlain začal orientovať** svoju politiku opäť **na arabských nacionalistov** a to spôsobilo, že **Židia** sa rozhodli **vybudovať** si vlastný **štát** aj **ozbrojeným zápasom proti Arabom aj proti Britom**; to bol dôkaz odhodlanosti presadiť svoj cieľ aj silou.

V roku 1945 sa uskutočnila v Londýne ďalšia sionistická konferencia, ktorá rezolútne požadovala:

1. vyhlásenie Palestíny za výlučne židovský štát
2. úplnú voľnosť prisťahovalectva s podporou prisťahovalectva tých, ktorí prežili holokaust
3. finančnú pomoc na usídlenie a ekonomické zabezpečenie 1. milióna Židov
4. uľahčenie príchodu Židov do Palestíny zo strany všetkých štátov.

V roku 1946 bolo prijaté **rozhodnutie o rozdelení Palestíny** na židovskú a arabskú časť. Rozdelená Palestína **mala byť pod britskou správou** na ďalších 5 rokov. Toto rozdelenie

² Prijaté 15. septembra 1935.

v podstate znamenalo **federalizáciu**, ktorú **Židia rezolútne odmietli a podali vlastný návrh**, podľa ktorého mal byť židovský štát spojencom Veľkej Británie, pričom mu mala patriť Galilea, celý pobrežný pás a Negeva. Kvôli hospodárskej kríze z rokov 1946-1947 sa **Veľká Británia vzdala svojho mandátu** nad Palestínou a dokonca jej správy na Indiu. Po tejto udalosti mala

David Ben Gurion

Palestínu spravovať OSN, ktorá za týmto účelom vytvorila **11-člennú komisiu**³, ktorá mala rozhodnúť otázku Palestíny. **Výsledok práce komisie bolo väčšinové priklonenie sa jej členov k rozdeleniu Palestíny** a k vzniku dvoch samostatných štátov. Opačný názor so snahou o vytvorenie jednotnej federácie zastávali len India, Juhoslávia a Irán. V priebehu rokov 1947-1948 kulminuje kríza britskej politiky na Blízkom Východe, kedy začínajú od novembra 1947 preberať Židia v Palestíne moc. Toto preberanie moci bolo sprevádzané represáliami voči arabskému obyvateľstvu.

14. mája 1948 sa stretli predstavitelia Židov v Múzeu krásnych umení v Tel Avive a **David Ben Gurion** prečítal na tomto stretnutí **Prehlásenie nezávislosti**, ktoré bolo aktom vyhlásenia **Židovského štátu - Izraela**. Nový štát uznali USA, ZSSR aj ČSR.

Súčasne s vyhlásením štátu, prekročili jeho hranice armády Egypta, Zajordánska, Sýrie, Libanonu a Iraku. Na severe Izraela operovali jednotky palestínskej Arabskej oslobodzovacej armády. Egypťania postupovali cez južné oblasti k Tel Avivu, ale boli zastavení. Arabská légia postupovala smerom na Jeruzalem, ktorý sa im podarilo obsadiť. Problémy Izraelu spôsobovala hlavne jeho nedostatočná vyzbrojenosť. Aj napriek tomuto problému problému sa Izraelu podarilo zastaviť postup irackých tankov na severe a sýrskej armády pri Nazarete a Haife.

11. júna 1948 došlo k podpisu sprostredkovaného **prímeria**, ktorým však **stratil Izrael svoje južné časti**. Izrael však podnikol protiofenzívu, po ktorej obsadil

Arabský útok na Izrael v roku 1948

³ Členom medzinárodnej komisie bolo aj Československo.

územia, ktoré prideliť OSN Arabom; 18. júna bolo teda podpísané **nové prímélie s novým rozdelením Palestíny**. Toto rozdelenie navrhol švédsky diplomat Folke Bernadoff (1895-1948). Tento jeho návrh bol Izraelom odmietnutý a Bernadoff bol nakoniec v Jeruzaleme zastrelený. Medzi Arabmi sa začali šíriť rozpory, ktoré využili Izraelci, ktorí zaútočili na juhu a porazili Egypt.

24. decembra 1949 bola nakoniec podpísaná dohoda medzi Židmi a Arabmi, v ktorej si Izrael uhájil svoju existenciu a navyše získal územia, ktoré mali pripadnúť arabskému štátu v Palestíne.

Územia získané Izraelom v 6-dňovej vojne

Šesťdňová vojna

Emblém Al-Fatahu

V novembri 1956 vznikla v Gaze študentská skupina, ktorá sa po čase presťahovala do Kuvajtu, kde sa pretransformovala na Al-Fatah, pričom si vytvorila aj vojenskú zložku Al-Asífa (Búrka). V júni 1964 bola v Jeruzaleme založená militantná Organizácie pre oslobodenie Palestíny (OOP), ktorá si vybrala za cieľ zničenie Izraela a vytvorenie vlastného palestínskeho arabského štátu. Exekutívou OOP bola palestínska exilová vláda, legislatívou bola Palestínska národná rada. OOP si vytvorila aj vlastné ozbrojené jednotky – Palestínska oslobodenecká armáda, ktorá viedla gerilové operácie na „zahnanie Židov do stredozemného mora“.

Od začiatku roka 1967 sa stupňuje arabsko-izraelské napätie. V apríli 1967 sa nad Golanskými výšinami odohral stret izraelských stíhačiek so sýrskymi, ktorý sa skončil zostrelením 6 sýrskych lietadiel. Izraelská vojenská doktrína preferovala preventívny útok a tak po doručení správ od Mossadu⁴ o prípravách Arabov na útok v zmysle konečného zúčtovania

⁴ Mossad je izraelská tajná polícia vytvorená v roku 1949. Jeho oficiálnym názvom je The Institute for Intelligence and Special Operations. Okrem výzvednej činnosti je jeho úlohou boj proti terorizmu, tajné operácie a vyhľadávanie

Izraelom, požiadal premiér **L. Eškol** Knéset⁵ o podporu v preventívnom útoku proti Arabom. Rýchle a definitívne vyriešenie problému zo strany Izraela podporovali aj USA.

5. mája 1967 podnikol Izrael letecké útoky na egyptské, sýrske a jordánske letectvo na ich letiskách. Zároveň **Izrael** podnikol pozemnú **ofenzívu** a **obsadil Suez**, ktorý zároveň vyradil z prevádzky. Izrael obsadil aj **Golanské výšiny**. **Arabi** boli útokom zaskočení a v priebehu troch dní boli **porazení**, pričom **Egypt**

Jasir Arafat

a Jordánsko požiadali OSN o sprostredkovanie prímeria. 10. mája 1967 bolo podpísane prímerie, ktoré je považované za oficiálny **koniec vojny**. Izrael obsadil Sinaj, Gázu, západný breh Jordánu s Jeruzalemom a Golanské výšiny.

Ako odozvu na porážku **prijala OOP dokument** (1968) podporujúci gerilu a **požadujúci** ozbrojený **boj** akýmikoľvek prostriedkami až **do zničenia Izraela**. Do čela OOP, ako predseda jej Výkonného výboru, bol zvolený militantný člen Al-Fatahu, **Jásir Arafat** (1929-2004).

Jomkippurská vojna⁶

V júny 1970 predstavil americký štátny tajomník W. Rogers návrh urovnania izraelsko-arabského konfliktu. Podstatou návrhu bola vzájomná akceptácia štátov. Izrael mal byť zároveň ochotný opustiť okupované územia.

Kráľ Husajn navrhol, aby bol z Predjordánska a Gázy vytvorený **autonómny palestínsky štát**, ktorý by bol federáciou spojený

Golda Meirová

nacistov. Úspešnou akciou Mossadu bolo nájdenie nacistického vojnového zločinca Adolfa Eicmanna v roku 1960 v Argentíne.

⁵ Kneset je jednokomorový parlament štátu Izrael, ktorý od roku 1949 sídli v Jeruzaleme. Podľa starovekej tradície ho tvorí 120 členov. Kneset volí prezidenta, menuje a odvoláva členov vlády a zvyčajne aj ratifikuje medzinárodné zmluvy. Pracuje formou výborov a je zákonodárnym orgánom.

⁶ Pomenovanie podľa dňa, kedy sa začala – Jom kipur. Tento deň je Židmi považovaný za jeden z najvýznamnejších sviatkov, známi ako Sviatok zmierenia. Pripadá na 10. deň mesiaca tišri, pretože v tento deň Boh odpustil Izraelitom, že si postavili zlaté teľa, ktorému sa klaňali. V tento deň sa dodržiava prísny 25-hodinový pôst spojený s intenzívnymi modlitbami. Okrem pôstu je zakázané používanie kozmetických prostriedkov, toaletných potrieb, nosenie koženej obuvi a umývanie častí tela s výnimkou prstov a očí. Zároveň je zakázaná akákoľvek práca, a toto prikázanie je možné porušiť len keď je ohrozený ľudský život.

s Jordánskym kráľovstvom⁷. Tento **návrh bol** okamžite **odmietnutý Izraelom**, ale aj samotnou arabskou **OOP**. Egypt a Sýria začali pripravovať odvetný útok za porážku v Šesťdňovej vojne. Vtedajšia premiérka **Golda Meirová** (1898-1978) prípravy Arabov podcenila a tak sa **6. októbra 1973** začal **arabský útok na Izrael**. Egypťská armáda napadla Sinaj a Sýria zaútočila z Golan, kde nasadila do bojov 1500 tankov. Takýto útok **Izrael** neočakával a jeho predstavitelia **vyhlásili situáciu za kritickú** (8. októbra). Pod tlakom tejto situácie vydal minister obrany Moše Dajan príkaz na použitie „*zbrane posledného súdu*“, ktorou bolo 13 jadrových bômb⁸, ktoré mali byť použité pri bombardovaní arabských metropol. Táto akcia mala tajné pomenovanie Jericho, ale vzhľadom na to, že sa **Izraelu podarilo arabský útok zastaviť**, operácia Jericho neprebehla.

Ariel Šaron

Veľký podiel na úspechu Izraela mal aj generál **Ariel Šaron**. 24. októbra bola zastavená paľba a **11. novembra 1974 bolo podpísané prímerie medzi Egyptom a Izraelom**. Podľa prímeria mal **Izrael opustiť Sinaj**⁹, ale **udržal si Golanské výšiny a západný breh Jordánu**. Po vojne G. Meirová odstúpila a na poste premiéra ju vystriedal **Jicchak Rabin** (1922-1995).

Tel Aviv zaútočil v 80. rokoch na palestínske utečenecké tábory (1981) a napadol Libanon (1982). Po týchto akciách sa v Palestíne začalo hnutie odporu – **intifáda**¹⁰, ktoré donútilo Izrael k rokovaniam. Výsledkom rokovaní bolo uznanie Izraela zo strany OOP. Protihodnotou tohto uznania bol izraelský prísľub na **vytvorenie vlastného palestínskeho štátu**, ktorý bol naplnený v **roku 1994**.

Jicchak Rabin

⁷ Takto malo vzniknúť Zjednotené arabské kráľovstvo.

⁸ V decembri 1974 musel Izrael priznať existenciu jadrových zbraní vlastnej produkcie. Vysoký stupeň utajenia tejto skutočnosti dokazuje aj fakt, že CIA vypracovala pre prezidenta Nixona obsiahlu správu až niekoľko mesiacov po zverejnení vlastníctva zbraní Izraelom.

⁹ Posledný izraelský vojak opustil Sinaj v roku 1979.

¹⁰ Rozlišujú sa dve intifády, čiže ozbrojené zrážky medzi Arabmi a Izraelcami na okupovanom arabskom území. **Prvá intifáda** sa začala ako reakcia na predošlé arabsko-izraelské konflikty. Za začiatok sa považuje incident z 9. decembra 1987, kedy v meste Aškelon došlo k dopravnej nehode, pri ktorej nákladné auto zabilo štyroch Palestíncov a deviatich zranilo. Príčinou nehody mala byť pomsta šoféra auta za vraždu jeho príbuzného v pásme Gazy; toto ako príčina nehody sa nikdy nepotvrdilo. Incident si vyžiadaval vlnu povstání v palestínskych utečeneckých táboroch a do ukončenia intifády v roku 1993 zahynulo podľa rôznych zdrojov okolo 2000 Arabov. **Druhá intifáda** (Intifáda al-Aksá) sa začala v roku 2000 ako reakcia na návštevu vtedajšieho vodcu izraelskej opozície A. Šarona v Mešite al-Aksá na Chrámovej hore v Jeruzaleme. Od jej vypuknutia do roku 2006 zahynulo 3651 Palestíncov a 1007 Izraelcov.

Otázky na opakovanie:

1. Vysvetlite pojem diaspora.
2. Vysvetlite hlavnú myšlienku sionizmu.
3. Ktorá veľmoc podporovala vznik židovského štátu ako prvá?
4. Aký postoj zaujala OSN vo vzťahu k vzniku židovského štátu?
5. Uveďte presný dátum vzniku židovského štátu – Izraela.
6. Opíšte priebeh a výsledky arabsko-izraelskej vojny, ktorá vypukla po vyhlásení Izraela.
7. Vysvetlite pojmy: Al-Fatah, OOP, intifáda.
8. Opíšte priebeh a výsledky Šesťdňovej vojny.
9. Uveďte príčinu vypuknutia Jomkipurskej vojny.
10. S akým výsledkom sa skončili arabsko-izraelské konflikty?